

POVELJA TEMELJNIH PRAVA EUROPSKE UNIJE

Ercegović, Marina

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Šibenik / Veleučilište u Šibeniku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:143:148479>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-07**

Repository / Repozitorij:

[VUS REPOSITORY - Repozitorij završnih radova
Veleučilišta u Šibeniku](#)

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU

UPRAVNI STUDIJ

PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

Marina Ercegović

**POVELJA TEMELJNIH LJUDSKIH PRAVA EUROPSKE
UNIJE**

Završni rad

Šibenik, svibanj 2018.

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU

UPRAVNI STUDIJ

PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

**POVELJA TEMELJNIH LJUDSKIH PRAVA EUROPSKE
UNIJE**

Završni rad

Kolegij: Upravni i pravni sustav EU

Mentor: dr. sc. Ljubo Runjić, v. pred.

Studentica: Marina Ercegović

Matični broj studenta: 1219045349

Šibenik, svibanj 2018.

POVELJA EUROPSKE UNIJE O TEMELJNIM PRAVIMA

MARINA ERCEGOVIĆ

Zdravka Bege 1, marina.ercegovic123@gmail.com

Narodi Europe, stvarajući sve povezaniju uniju među sobom, odlučni su dijeliti miroljubivu budućnost utemeljenu na zajedničkim vrijednostima. Svjesna svojeg duhovnog i moralnog nasljeđa, Unija se temelji na nedjeljivim, univerzalnim vrijednostima ljudskog dostojanstva, slobode, jednakosti i solidarnosti; ona se temelji na načelima demokracije i vladavine prava. Ona pojedinca postavlja u središte svojeg djelovanja uspostavom građanstva Unije i stvaranjem područja slobode, sigurnosti i pravde. Unija doprinosi očuvanju i razvoju tih zajedničkih vrijednosti uz poštovanje raznolikosti kultura i tradicija naroda Europe, kao i nacionalnih identiteta država članica i organizacije njihovih tijela javne vlasti na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini; ona nastoji promicati uravnoteženi i održivi razvoj i osigurava slobodno kretanje osoba, usluga, robe i kapitala te slobodu poslovnog nastana. U tu svrhu nužno je ojačati zaštitu temeljnih prava u svjetlu promjena u društvu, društvenog napretka te znanstvenog i tehnološkog razvoja, tako da budu vidljivija u Povelji. Ova Povelja potvrđuje, uz dužno poštovanje nadležnosti i zadataka Unije te načela supsidijarnosti, prava koja proizlaze osobito iz ustavnih tradicija i međunarodnih obveza zajedničkih državama članicama, iz Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, iz socijalnih povelja koje su usvojile Unija i Vijeće Europe te iz prakse Suda Europske unije i Europskog suda za ljudska prava. U tom će kontekstu sudovi Unije i država članica Povelju tumačiti uzimajući u obzir objašnjenja pripremljena pod vodstvom predsjedništva Konvencije koje je sastavilo Povelju i ažurirana pod odgovornošću predsjedništva Europske konvencije. Uživanje

ovih prava podrazumijeva odgovornosti i dužnosti prema drugim osobama, ljudskoj zajednici i budućim naraštajima.

(32 stranica / 0 slika / 0 tablica / 0 literaturnih navoda / jezik izvornika: hrvatski)

Rad je pohranjen u: Knjižnici Veleučilišta u Šibeniku

Ključne riječi: Europa, Europska unija, Povelja, ljudska prava, slobode.

Mentor: dr. sc. Ljubo Runjić, pred.

Rad je prihvaćen za obranu: 18.05.2018

Polytechnic of Šibenik

Final paper

Department of Administration

Professional Undergraduate Studies of Administration

CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION

MARINA ERCEGOVIĆ

Zdravka Bege 1, marina.ercegovic123@gmail.com

The peoples of Europe, in creating an ever closer union among them, are resolved to share a peaceful future based on common values. Conscious of its spiritual and moral heritage, the Union is founded on the indivisible, universal values of human dignity, freedom, equality and solidarity; it is based on the principles of democracy and the rule of law. It places the individual at the heart of its activities, by establishing the citizenship of the Union and by creating an area of freedom, security and justice. The Union contributes to the preservation and to the development of these common values while respecting the diversity of the cultures and traditions of the peoples of Europe as well as the national identities of the Member States and the organisation of their public authorities at national, regional and local levels; it seeks to promote balanced and sustainable development and ensures free movement of persons, services, goods and capital, and the freedom of establishment. To this end, it is necessary to strengthen the protection of fundamental rights in the light of changes in society, social progress and scientific and technological developments by making those rights more visible in a Charter. This Charter reaffirms, with due regard for the powers and tasks of the Union and for the principle of subsidiarity, the rights as they result, in particular, from the constitutional traditions and international obligations common to the Member States, the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the Social Charters adopted by the Union and by the Council of Europe and the case-law of the Court of Justice of the European Union and of the European Court of Human Rights. In this context

the Charter will be interpreted by the courts of the Union and the Member States with due regard to the explanations prepared under the authority of the Praesidium of the Convention which drafted the Charter and updated under the responsibility of the Praesidium of the European Convention. Enjoyment of these rights entails responsibilities and duties with regard to other persons, to the human community and to future generations. The Union therefore recognises the rights, freedoms and principles set out hereafter.

(32 pages / 0 figures / 0 tables / 0 references / original in Croatian language)

Paper deposited in: Library of Polytechnic in Šibenik

Keywords: Europe, European union, Charter, human rights, fundamental freedoms

Supervisor: Ph.D. Ljubo Runjić, Lecturer

Paper accepted: 15.08.2018

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. POJAM POVELJE TEMELJNIH LJUDSKIH PRAVA EU	2
3. LJUDSKA PRAVA EUROPSKE UNIJE.....	3
3.1 Politika ljudskih prava Europske unije.....	5
3.2 Politika ljudskih prava Europske Unije: razvoj i izazovi za budućnost.....	7
3.3 Instrumenti zaštite ljudskih prava u okviru Vijeća Europe	8
3.4 Europska konvencija i drugi međunarodni ugovori za zaštitu ljudskih prava	9
3.5 Konvencija za zaštitu ljudskih prava Europske unije.....	12
4. POVELJA TEMELJNIH PRAVA EUROPSKE UNIJE	15
4.1 Povelja kao pravno obvezujući dokument	16
4.2 Institucije Europske unije u vezi Povelje	17
4.3 Sastavljanje Povelje.....	18
4.4 Svrha povelje.....	18
4.5 Sadržaj povelje	19
5. POGLAVLJA I ODREDBE POVELJE.....	20
5.1 Preambula.....	20
5.2 Dostojanstvo.....	22
5.3 Slobode.....	23
5.4 Jednakost	25
5.5 Solidarnost.....	26
5.6 Prava državljanina Unije	27
5.7 Pravičan postupak	28
5.8 Opće odredbe.....	29
6. Zaključak.....	30
LITERATURA.....	32

1.UVOD

"Ne postoji nego jedno pravo za sve nas, naime pravo koje vlada nad svim pravima, a to je pravo humanosti, pravde i jednakosti - koje je i prirodno pravo i pravo nacije."

E.Burke

Ljudska prava Europske unije jedna je od važnijih aktualnih tema s kojom se suočavaju sve Europske zemlje, pa tako i Republika Hrvatska. Zanimalo me što je to Povelja temeljnih ljudskih prava, dali je zaštita ljudskih prava u nadležnosti Europske unije te kakva su ljudska, osobna, politička, ekonomska i socijalna prava ljudi u Europskoj uniji.. Europska unija je nastala radi unaprijeđivanja, međusobne suradnje, te povezivanja svih država članica, na svim poljima nakon svih razarajućih ratova. Ona je simbol demokratskih načela i vrijednosti novog zajedništva, stoga je razumljivo da jačanje političkih, posebice gospodarskih odnosa s Europskom unijom postao cilj gotovo svih Europskih zemalja. Ulazak u Uniju omogućen je svakoj Europskoj državi koja ispuni određene kriterije.

Svjesna svojeg duhovnog i moralnog nasljeđa, Unija se temelji na nedjeljivim, univerzalnim vrijednostima ljudskog dostojanstva, slobode, jednakosti i solidarnosti; Unija se temelji nanačelima demokracije i vladavine prava. Ona pojedinca postavlja u središte svog djelovanja uspostavom statusa granana Unije i stvaranjem područja slobode, sigurnosti i pravde. Unija pridonosi očuvanju i razvoju tih zajedničkih vrijednosti uz poštovanje raznolikosti kultura i tradicija naroda Europe, nacionalnih identiteta država članica i organizacije njihovih tijela vlasti na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini; ona nastoji promicati uravnoteženi i održivi razvoj i osigurava slobodno kretanje osoba, usluga, roba i kapitala te slobodu poslovnog nastana.U tu svrhu nužno je ojačati zaštitu temeljnih prava u svjetlu promjena u društvu, društvenog napretka te znanstvenog i tehnološkog razvoja, tako da budu vidljivija u Povelji.

2. POJAM POVELJE TEMELJNIH LJUDSKIH PRAVA EU

Ova Povelja potvrđuje, uz dužno poštovanje nadležnosti i zadataka Unije te načela supsidijarnosti, prava koja proistječu osobito iz ustavnih tradicija i međunarodnih obveza zajedničkih državama članicama, iz Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, iz Socijalne povelje koju su usvojile Unija i Vijeće Europe te iz prakse Suda Europske unije i Europskoga suda za ljudska prava. U tom kontekstu Povelju će tumačiti sudovi Unije i država članica, uzimajući u obzir objašnjenja pripremljena pod vodstvom predsjedništva. Konvencije koje je sastavilo Povelju i ažurirana pod odgovornošću predsjedništva Europske konvencije. U Povelji o temeljnim pravima utvrđena su temeljna prava koja Europska unija i države članice moraju poštovati pri provedbi prava EU-a. Riječ je o pravno obvezujućem instrumentu koji je donesen da bi se izričito priznala i učinila vidljivom uloga koju temeljna prava imaju u pravnom poretku Unije. Europska unija smatra ljudska prava univerzalnima i nedjeljivima. Ona ih aktivno promiče i brani, kako unutar svojih granica, tako i u odnosima sa zemljama koje nisu članice EU-a. Unija se temelji na vrijednostima ljudskog dostojanstva, demokracije, jednakosti, vladavine zakona i poštivanju ljudskih prava, uključujući prava osoba koje pripadaju manjinama. Na nacionalnoj razini ljudska prava građana zemalja članica zaštićena su nacionalnim ustavima, a na razini EU zajamčena su Poveljom o temeljnim pravima Europske unije. Politikom ljudskih prava EU aktivno promiče i štiti temeljna ljudska prava kako unutar svojih granica, tako i u odnosima s trećim zemljama. Pritom se prvenstveno štite socijalna, ekonomska, građanska politička i kulturna prava. Unutar svojih granica, Europska unija naročito posvećuje pažnju zaštiti ljudskog dostojanstva, što podrazumijeva borbu protiv trgovanja ljudima i zabranu mučenja, te zaštiti slobode, čime se štite osobni podaci, azil, gospodarstvo, prava radnika i obrazovanje. Ljudsko dostojanstvo, sloboda, demokracija, jednakost, vladavina prava i poštovanje ljudskih prava vrijednosti su koje su ugrađene u temelje ugovora Europske unije. U Povelji Europske unije o temeljnim ljudskim pravima jasno su definirana prava građana EU-a.¹

¹ Barić, S., Bodiroga-Vukobrat, N., *Povelja temeljnih ljudskih prava Europske unije s komentarom*, Zagreb, Organizator, 2002.

3. LJUDSKA PRAVA EUROPSKE UNIJE

Ljudska prava se odnose na pravnu, političku ali i filozofsku ideju prema kojoj svako ljudsko biće samim činom rođenja, bez obzira na svoj spol, podrijetlo ili državljanstvo stiče određena neotuđiva ljudska prava. Ideja ljudskih prava se kroz povijest razvijala i nadograđivala da bi s vremenom to bilo kodificirano u Općoj deklaraciji UN o pravima čovjeka iz 1948. godine.² O širini ljudskih prava ne postoji opći konsenzus no neka prava kao npr. pravo na život, zabrana mučenja, sloboda izražavanja i dr. se smatraju osnovnim temeljnim ljudskim pravima. Ljudska prava čine okvir temeljnih ovlasti pojedinaca da traže određene postupke javnih vlasti, bilo da se radi od uzdržavanja od ulaska u zaštićenu sferu pojedinca, kod osobnih i političkih sloboda ili prava, bilo da se radi o aktivnom djelovanju na postavljanju standarda jamstva slobode i prava. Jamstva slobode i prava pojedinaca valja prosuđivati u odnosu na institucije javne vlasti i ostvarivanje zaštite tih prava uvažavajući djelotvornost institucija u nekoj državi u određenom vremenu, pri čemu se u ovom radu daje osvrt na rad sudova u zaštiti ljudskih prava u konkretnim predmetima. Značenje i utjecaj međunarodnih dokumenata o temeljnim ljudskim pravima raste u posljednjih nekoliko desetljeća u svim državama tako i u Republici Hrvatskoj.

Ljudska prava u Europskoj uniji univerzalna su i nedjeljiva. Politikom ljudskih prava EU aktivno promiče i štiti temeljna ljudska prava kako unutar svojih granica, tako i u odnosima s trećim zemljama. Pritom se prvenstveno štite socijalna, ekonomska, građanska politička i kulturna prava. Osnivački ugovori (Pariški ugovor iz 1951. i Rimski ugovori iz 1957.), nisu sadržavali odredbe o zaštiti ljudskih prava, već je njihova zaštita bila prepuštena nacionalnim ustavima i Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Također ni Europski sud pravde, u svojim ranim presudama (npr. slučaj 1/58 Stork) nije pokazao interes za zaštitom temeljnih prava. Tek je desetak godina kasnije Sud u slučaju 29/69 Stauder nametnuo dužnost zaštite ljudskih prava, koja su ugrađena u pravni poredak EU. Time je ljudskim pravima osigurana sudska zaštita i na razini EU, a ne samo na razini nacionalnih sudova, kao do tada.

² Opća deklaracija o ljudskim pravima proglašena je 10. prosinca 1948. godine na Generalnoj skupštini Ujedinjenih naroda kao "opće postignuti standard za sve ljude i narode, sa svrhom da svaki pojedinac i svaki član društva, imajući cijelo vrijeme na umu ovu Deklaraciju, treba nastojati kroz poučavanje i obrazovanje promicati poštovanje ovih prava i sloboda, te naprednim mjerama, nacionalnim i međunarodnim, osigurati djelotvorno priznavanje i poštovanje ovih općih prava."

Temeljna ljudska prava priznata su kao opća načela prava tek kroz praksu Suda u predmetu 4/73 Nold.³ U slučaju 11/70 Internationale Handelsgesellschaft, Sud utvrđuje zaštitu osnovnih ljudskih prava tako što potvrđuje da je poštivanje temeljnih prava sadržano u općim pravnim načelima koje štiti Sud.

Tek je Amsterdamskim ugovorom⁴ iz 1997. godine propisano da se Unija temelji na osnovnim pravima i slobodama te da EU jamči zaštitu ljudskih prava u skladu s Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, kao i s ustavnim tradicijama država članica. Unutar svojih granica, EU naročito posvećuje pažnju zaštiti ljudskog dostojanstva, što podrazumijeva borbu protiv trgovanja ljudima i zabranu mučenja, te zaštiti slobode, čime se štite osobni podaci, azil, gospodarstvo, prava radnika i obrazovanje.

Što se tiče zaštite ljudskih prava u odnosima prema trećim državama, poseban naglasak je stavljen na ukidanje smrtne kazne, borbu protiv torture i lošeg postupanja, borbu protiv rasizma i ksenofobije, nadgledanje izbora, kao i borbu protiv ratnog zločina i genocida. Kao ključan element sporazuma o trgovini i suradnji s trećim zemljama 1992. uvedena je klauzula, tzv. *human rights clause* temeljem koje u slučaju da određena zemlja ne poštuje temeljna ljudska prava, može doći do suspenzije trgovinskih povlastica odnosno do smanjenja ili obustave programa pomoći. Temeljna ljudska prava u EU utvrđena su u jedinstvenom tekstu na sastanku Europskoga vijeća u Nici 2000. godine prihvaćanjem Povelje EU-a o temeljnim pravima. Povelja sve do 2007. godine nije bila pravno obvezujuća za države članice te je imala samo ulogu deklaracije o pravima, kada je odlučeno da će pravnu snagu dobiti stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora.⁵ Dakle od 1. prosinca 2009. Povelja čini dio primarnog zakonodavstva EU. Člankom 6. stavkom 1. Ugovora o Europskoj uniji propisano je da „*Unija priznaje prava, slobode i načela određena Poveljom Europske unije o temeljnim pravima.*“ Poveljom se uređuju temeljna prava koja Europska unija i države članice moraju poštovati pri provedbi prava Europske unije. Kao savjetodavno tijelo institucijama EU i državama članicama u pripremi i primjeni odredaba o zaštiti ljudskih prava u EU, osnovana je 2007. godine Agencija za temeljna prava.

³ European Court reports 1974.

⁴ Ugovor iz Amsterdama rezultat je rada međuvladine konferencije započete u Torinu, 1996. godine, ministri vanjskih poslova zemalja članica Europske unije potpisali su ga u listopadu 1997., a stupio je na snagu u svibnju 1999.

⁵ Međunarodni ugovor potpisan u Lisabonu 13. prosinca 2007. godine s ciljem rješavanja pitanja daljnjeg institucionalnog funkcioniranja Europske unije.

3.1 Politika ljudskih prava Europske unije

Drugi svjetski rat ostavio je za sobom strašne posljedice. Prava i slobode gotovo svakog pojedinca bila su pogažena, te je postalo jasno kako je na svjetskoj razini potrebno zaštititi osnovna ljudska prava. Tako su Ujedinjeni narodi kao najveća međunarodna organizacija 1948. godine donijeli Opću deklaraciju o ljudskim pravima. Po prvi put na jednom mjestu bila su potvrđena temeljna prava i slobode svakog čovjeka. U deklaraciji su samo skupljena sva prava i slobode, ali im nije osigurana odgovarajuća pravna zaštita na međunarodnoj razini. Upravo ovaj nedostatak Deklaracije doveo je u Europi do stvaranja prve poslijeratne političke nevladine međunarodne organizacije – Vijeće Europe. Cilj je bio da se osigura zaštita ljudskih prava i sloboda, ali i da se uspostavi učinkovit međunarodni pravni sustav takve zaštite. Godine 1950. Vijeće Europe je donijelo Europsku konvenciju o ljudskim pravima i temeljnim slobodama i osnovalo Sud za ljudska prava. Danas Vijeće Europe okuplja sve europske države, mnogo širi krug država negoli Europska unija. Svaka država članica Vijeća Europe dužna je prihvatiti i ratificirati Europsku konvenciju o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, te je upravo najveći doprinos ove međunarodne organizacije u tome što inzistira da se u cijeloj Europi poštuju vrlo visoki standardi zaštite ljudskih prava i sloboda. Na sastanku Europskog vijeća u Kölnu i Tampereu 1999. godine, kada se raspravljalo o pedesetogodišnjici Opće deklaracije UN-a o ljudskim pravima, članice EU-a su odlučile sastaviti listu već priznatih ljudskih prava i sloboda, kojima pravni poredak Unije pruža zaštitu. Cilj je bio javno objaviti u jednom dokumentu opseg i razinu zaštite ljudskih prava i sloboda koje se štite na području Unije. Kao posljedica ove inicijative nastala je 2000. godine Povelja temeljnih prava Europske unije. U početku Povelja unije nije bila pravno obvezujući akt, već popis temeljnih prava kao smjernica u primjeni tih prava. Prigodom izrade europskog Ustava, došlo je do prvog pokušaja da se Povelji da pravno obvezujući karakter. Nakon što je Ustav propao, odlučeno je da se Povelju uvrsti u Lisabonski ugovor, ali zbog protivljenja nekih članica, nije ušla u sam tekst Lisabonskog ugovora, nego je posebnom izjavom na konferenciji u Lisabonu dobila pravno obvezujući karakter. Tako je Povelja postala službeni izvor prava EU za države članice. Iako se sadržaji prava u Povelji i Konvenciji u mnogo čemu preklapaju, neka su prava šire priznata u Povelji, kao i obrnuto.

Ugovor o EU zahtjeva da države članice poštuju temeljna ljudska prava, ali i da njihovo poštivanje predstavlja jedno od uvjeta u njezinoj politici ekonomske suradnje s državama nečlanicama te njezine zajedničke vanjske i sigurnosne politike.

3.2 Politika ljudskih prava Europske Unije: razvoj i izazovi za budućnost

“Europska Unija počinje se zanimati za ljudska prava,” izjavio je u travnju 2006. Thomas Hammarberg, istaknuti član humanitarnih misija nekoliko tjedana nakon što je preuzeo dužnost povjerenika za ljudska prava Vijeća Europe. Ta je izjava bila potaknuta namjerom Europske komisije da u to vrijeme osnuje Agenciju za ljudska prava u Beču, koju Hammarberg smatra nepotrebnom s obzirom na mandat i rad Vijeća Europe. S njim bi se suglasili brojni službenici i dužnosnici institucija Europske Unije (EU) koji vjeruju da Unija nema svoju posebnu politiku ljudskih prava. U prilog tomu govori i činjenica da se među četrnaest nabrojanih područja javnih politika Europske Unije na mrežnoj stranici Europske komisije politika ljudskih prava ne nalazi kao samostalno policy područje, nego kao dio vanjskih poslova i vanjske politike Unije. Pritom se ne navodi politika ljudskih prava u širem smislu, nego samo u segmentu uloge Unije u svijetu. Nadalje, u akademskoj literaturi i među stručnjacima za područje ljudskih prava u Europskoj Uniji često se postavlja pitanje postoji li uopće konzistentna politika ljudskih prava Unije i koje bi institucionalne mehanizme trebalo ustanoviti kako bi ta politika zaživjela poput, primjerice, politike zaštite okoliša ili regionalne politike. U kontekstu tih rasprava i pitanja, ključne teze ovoga rada jesu da politika ljudskih prava Europske Unije postoji i da se razvijala postupno, iako ne i sustavno, te da je trenutačno u fazi koja zahtijeva njezino redefiniranje i jasno koordiniranje institucionalnih mehanizama provedbe. Rad će stoga pokazati kako se politika ljudskih prava EU-a razvijala na razini unutarnjih poslova Unije od kasnih šezdesetih godina prošloga stoljeća, a u vanjskim odnosima Unije u posljednjih tridesetak godina. Pritom će se analiza politike ljudskih prava u vanjskim odnosima usmjeriti na odnose EU-a prema trećim zemljama. Taj prikaz Unijine politike ljudskih prava pokazat će neujednačenost njezina razvoja i pitanja koja iziskuju jasnije profiliranje te politike, kao i koordinaciju institucionalnih mehanizama za njezinu djelotvornu provedbu.⁶

⁶ Popović, N., "Politika ljudskih prava Europske unije: razvoj i izazovi za budućnost", *Politička misao*, sv. 45, br. 3-4, 2009;

3.3 Instrumenti zaštite ljudskih prava u okviru Vijeća Europe

Za sada jedini postojeći mehanizam direktne nadnacionalne zaštite temeljnih ljudskih prava u Europi, jest onaj Suda za ljudska prava u Strasbourgu, koji djeluje pod okriljem Vijeća Europe. Sud za ljudska prava u Strasbourgu, kao institucija paneuropske organizacije, Vijeća Europe, koja obuhvaća zemlje koje nisu i vjerojatno neće biti članice Europske unije (npr. Rusija), ima ključnu ulogu u zaštiti ljudskih prava pojedinca. Sud u Strasbourgu je i za građane Hrvatske jedini relevantni mehanizam zaštite ljudskih prava izvan nacionalnih granica. Posve je izgledno da će, iz dosad elaboriranih razloga, to i ostati još određeno vrijeme nakon pristupanja Uniji. Ipak, naglasimo kako su stabilan i efikasan pravosudni sustav tj. instrumenti nacionalne zaštite ljudskih prava najvažniji u zaštiti ljudskih prava građana,. Naime, tužba za kršenje ljudskih prava pojedinca Sudu za ljudska prava može se podnijeti tek nakon što su iscrpljene sve sudske instance u državi iz koje tužba dolazi ili u slučaju kada nacionalni sudovi nisu donijeli presudu “u razumnom roku”, što je također relevantno za slučajeve koji dolaze iz RH u Strasbourg. Bitno je dodati da je opseg prava koje štiti Europska konvencija o ljudskim pravima, na temelju koje Sud presuđuje ipak uži no što bi to bilo u slučaju direktnog pravnog učinka Povelje o temeljnim pravima EU unutar Ustava Europske unije, te bi iskorak u smislu direktnog pravnog učinka Povelje doista značio bitan kvalitativni skok za zaštitu ljudskih prava u zemljama članicama Europske unije. Ratifikacija EU Ustava i Povelje temeljnih prava unutar njega postavila bi u žarište neminovno još jedan problem, a to je položaj ESP-a kao suda EU naspram Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu. Postoji ideja da se u tom slučaju zemlje članice EU izuzmu iz ingerencije Europskog suda za ljudska prava i da njegovu ulogu preuzme ESP, a na osnovu Povelje. Drugi dužnosnici i eksperti EU smatraju da bi ESP trebao biti podređen Europskom sudu za ljudska prava Vijeća Europe na način na koji su mu podređeni i nacionalni sudovi zemalja članica Vijeća Europe. Ova otvorena pitanja o području odnosa Europske unije spram zaštite ljudskih prava dodatan su razlog da promotrimo na koji način i koliko formalni proces pristupanja Europskoj uniji potiče Hrvatsku kao zemlju kandidatkinju na usvajanje viših standarda zaštite ljudskih prava i koliko je uspješan u poticanju na dosljednu provedbu tih standarda u praksi na nacionalnom nivou.

3.4 Europska konvencija i drugi međunarodni ugovori za zaštitu ljudskih prava

Tri temeljna ugovora o osnivanju europskih zajednica nisu sadržavala posebne odredbe o nadležnosti za zaštitu ljudskih prava, iako su početni prijedlozi nacrtali za stvaranje Europske političke zajednice i Europske obrambene zajednice upućivali na tu mogućnost. Daljnjim pregovorima, koji su doveli do potpisivanja Ugovora o Europskoj zajednici za ugljen i čelik, Ugovora o europskoj ekonomskoj zajednici i Ugovora o EURATOM-u,⁷ pozornost je usmjerena na gospodarsku obnovu Europe. Vjerovalo se da će pitanja temeljnih prava uređivati Vijeće Europe, europska politička organizacija osnovana 1949. godine u Strasbourgu, a da će postupak gospodarske integracije utvrđivati tri osnivačka ugovora zajednica koji neće dovesti do povrede temeljnih prava. No, nije prošlo mnogo vremena, a pred Sudom u Luksemburgu pojavili su se tužbeni zahtjevi kojima su tužitelji osporavali akte Zajednice zbog povreda temeljnih prava sadržanih u nacionalnim zakonodavstvima pojedinih država članica. U toj prvoj fazi razvoja temeljnih prava, međutim, Europski sud nije smatrao da bi za takve tužbe bio nadležan. Važna su dva slučaja: Stork⁸ i Geitling, u kojima je Sud zauzeo stajalište da ne može analizirati odredbe ugovora na temelju nacionalnih prava država članica, već ih može i mora analizirati isključivo temeljem odredbi Ugovora o Europskoj zajednici za ugljen i čelik. Temeljna prava predstavljaju vrijednost svakog liberalno-demokratskog poretka te zauzimaju veliku ulogu u konstitucionalizaciji pravnog i institucionalnog sustava Europske unije. Kada se govori o temeljnim pravima, najčešće se misli na subjektivna prava koja stoje na raspolaganju pojedincu nasuprot moći suverene države.

⁷ Europska zajednica za atomsku energiju ili skraćeno Euroatom je međunarodna organizacija sastavljena od država članica Europske unije. Utemeljena je drugim Rimskim ugovorom, potpisanim 25. ožujka 1957. godine.

⁸ Prema mišljenju Andrewa Williama Europski je sud u slučaju Stork ograničio doseg svojih ovlasti. Svaka interpretacija odredbi Ugovora izbjegnuta je, a dana je prednost krutom čitanju odredaba ugovora i ustanovljavanju vrlo ograničene jurisdikcije Europskoga suda.

Do stupanja na snagu Ugovora iz Maastrichta 1. studenoga 1993., ljudska prava nisu imala znatnije mjesto u Osnivačkim ugovorima Europske Unije, iako se već u Preambuli Jedinstvenoga europskoga akta potpisanoga 1986. navodi “odlučnost da se zajednički radi na promicanju demokracije na osnovi temeljnih prava priznatih u ustavima i zakonima država članica, u Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te Europskoj socijalnoj povelji. Od samog početka, Europska unija je bila zamišljena kao zajednica ograničenih ovlasti, a te ovlasti nikada nisu uključivale nadležnosti vezane uz pravno uređenje temeljnih sloboda i prava. Pariški ugovor o osnivanju EZUČ iz 1951. i Rimski ugovori o osnivanju EEZ i EURATOM iz 1957. nisu sadržavali odredbe o zaštiti temeljnih prava u stvorenim zajednicama Ugovorom iz Maastrichta iz 1992.godine osnovana je institucija Europskog ombudsmana. Njegova uloga je zaštita građana u slučaju nepravilnosti u postupanju institucija i tijela EU, osim Europskog suda pravde i Općeg suda. Nepravilnosti u postupanju mogu se sastojati od administrativnih nepravilnosti, diskriminacije, zloupotrebe ovlasti, nepružanja informacija, neopravdanih kašnjenja itd. On djeluje kako na vlastitu inicijativu, tako i povodom pritužbi koje podnose građani EU. Ombudsman bi trebao djelovati neovisno i nepristrano. Sve države članice EU potpisnice su Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, dok sama EU još nije. Službeni pregovori o pristupanju EU Konvenciji počeli su još 2010. godine. Što se njezinog pristupanja Konvenciji tiče, postojao je veći broj prepreka, od kojih su one formalne u međuvremenu otklonjene, kako od strane EU tako i od strane Vijeća Europe. Naime, EU nije imala pravnu osobnost, što je preduvjet koji Vijeće Europe propisuje. To je otklonjeno Lisabonskim ugovorom kojim je EU stekla pravnu osobnost. S druge pak strane, Konvencijom je propisano da je otvorena za potpisivanje članicama Vijeća Europe, čije članice mogu biti samo države. Također je i ta prepreka naknadno uklonjena. Sve dok i sama EU ne postane potpisnicom Konvencije, pojedinci se ne mogu koristiti mehanizmima zaštite koje predviđa Konvencija, ako su njihova prava povrijeđena od strane EU, što znači da EU ne može biti tužena pred Europskim sudom za ljudska prava zbog povrede Konvencije.Što se Republike Hrvatske tiče, ona je potpisnica Konvencije te je pristupom Europskoj uniji Povelja postala dio pravnog poretka RH. Temeljne vrijednosti i prava EU, poput poštivanja ljudskog dostojanstva, sloboda, demokracija, jednakost, vladavine prava i poštivanja ljudskih prava, kao i prava manjina sadržana su u Ustavu RH.

Opće je poznato da su primarni razlozi stvaranja Europske ekonomske zajednice⁹ (EEZ) bili ponajprije gospodarske naravi, što je vrlo jasno izraženo u Ugovoru o osnivanju EEZ-a iz 1957. u čijoj se Preambuli navodi odlučnost da se “osigura gospodarski i društveni napredak zemalja članica zajedničkim djelovanjem na uklanjanju zapreka koje dijele Europu , kao i težnja da se osnaži jedinstvo gospodarstava i osigura njihov skladan razvoj smanjivanjem razlika koje postoje između pojedinih regija i zaostalosti zapostavljenih regija . Iako potpisnice Ugovora o EEZ-u u Preambuli izražavaju i predanost miru i slobodi, politička dimenzija integriranja izostala je i ne dobiva na važnosti do ranih devedesetih godina prošloga stoljeća, odnosno do Ugovora iz Maastrichta.¹⁰

⁹ Osnovana potpisivanjem Ugovora o Europskoj ekonomskoj zajednici 25. ožujka 1957. godine u Rimu. Ugovor je stupio na snagu 1. siječnja 1958. godine.

¹⁰ Države članice uspostavile su Europsku uniju te time ujedno označile novu etapu u integriranju naroda Europe u sve čvršću uniju, u kojoj se odluke donose što je bliže moguće građanima.

3.5 Konvencija za zaštitu ljudskih prava Europske unije

Pravo na zaštitu osobnih podataka predstavlja jedno od temeljnih ljudskih prava. To je pravo uređeno čitavim nizom različitih propisa u različitim zemljama, a na području Europske unije uređeno je regulatornim okvirom, koji generalno vrijedi za sve članice Unije. Ovaj regulatorni okvir u prvom redu se temelji na Direktivi Europskog parlamenta i Europskog vijeća o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i slobodnom protoku takvih podataka. koja obuhvaća puno širi sadržaj nego direktiva Europske unije. I ona se smatra važnim pravnim okvirom kako za zaštitu prava pojedinaca općenito, tako i za zaštitu ljudskih prava na području zaštite osobnih podataka. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ima generalno značenje u smislu općenito postavljene zaštite temeljnih ljudskih prava i sloboda Kao drugi važan dokument smatra se i Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Najveće postignuće Vijeća Europe je donošenje Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, potpisane u Rimu 1950. godine, ali na snagu je stupila tek 1953. godine. Konvencijom su određena temeljna, neotuđiva prava i slobode svakog pojedinca i ona predstavljaju međunarodni ugovor izuzetne važnosti. Konvencijom je ustanovljen Europski sud za ljudska prava u Strasbourgu. Države potpisnice Konvencije obvezuju se da će se podvrgnuti konačnoj presudi Europskog suda u svakom sporu u kojem su stranke, a odgovornost za primjenu Konvencije uz Sud dijeli Odbor ministara koji je nadležan za nadzor nad izvršenjem presuda Europskog suda.¹¹ Svaki pojedinac, skupina pojedinaca, tvrtka ili nevladina organizacija može se obratiti Sudu pod uvjetom da su iscrpljena sva domaća pravna sredstva. Konvencija je tijekom godina proširivana novima pravima i slobodama u obliku protokola. Europska konvencija pokriva četiri glavna područja zaštite, iako se stalno dopunjuje:

- Učinkovit nadzor i zaštita temeljnih ljudskih prava
- Prepoznavanje novih prijetnji ljudskim pravima
- Razvoj javne svijesti o važnosti ljudskih prava
- Obrazovanje o ljudskim pravima i poticanje profesionalnog usavršavanja

¹¹ Europski sud za ljudska prava ustanovljen je 21. siječnja 1959. Godine. Sud mora osigurati poštivanje obveza koje su visoke ugovorne stranke preuzele Konvencijom i dodatnim protokolima. Stupanjem na snagu Protokola br. 11 Sud je postao stalna institucija zaštite ljudskih prava u Europi. Suci su potpuno neovisni o zemlji svog podrijetla i ne predstavljaju ni podnositelje zahtjeva ni države.

Konvencijom je predviđen i mehanizam zaštite ljudskih prava, to jest podnošenje individualnog zahtjeva Europskom sudu za ljudska prava, slijedom kojeg, pod uvjetima predviđenima Konvencijom, Europski sud razmatra je li tužena država osigurala poštivanje prava zajamčenih Konvencijom na nacionalnoj razini. Europski sud za ljudska prava predstavlja supsidijaran mehanizam zaštite, što znači da su nacionalne vlasti u prvom redu pozvane osigurati prava i slobode iz Konvencije te spriječiti povrede tih prava. Republika Hrvatska ratificirala je Konvenciju 5. studenog 1997. godine, pa stoga Konvencija, sukladno članku 141. Ustava Republike Hrvatske predstavlja dio njezinog unutarnjeg pravnog poretka.¹²

Osnovni tekst u samoj Konvenciji iz 1950. godine, sadrži temeljna građanska prava i političke slobode svakog čovjeka, te se ta prava nazivaju klasičnim pravima prve generacije, to su:

- Članak 1 : Obveza na poštivanje ljudskih prava
- Članak 2 : Pravo na život
- Članak 3 : Zabrana mučenja
- Članak 4 : Zabrana ropstva i prisilnog rada
- Članak 5 : Pravo na slobodu i sigurnost
- Članak 6 : Pravo na pošteno suđenje
- Članak 7 : Nema kazne bez zakona
- Članak 8 : Pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života
- Članak 9 : Sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovjedi
- Članak 10 : Sloboda izražavanja
- Članak 11 : Sloboda okupljanja i udruživanja
- Članak 12 : Pravo na brak
- Članak 13 : Pravo na djelotvoran pravni lijek
- Članak 14 : Zabrana diskriminacije
- Članak 15 : Zabrana zloupotrebe prava

¹² Dr. sc. Mirko Klarić: Zaštita osobnih podataka i europska konvencija za zaštitu ljudskih prava ; Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 53, 4/2016.

Protokolima su postpuno dodavana prava čovjeka. Godine 1952. dodani su pravo na zaštitu vlasništva, pravo na obrazovanje i pravo na slobodne izbore; 1963. godine zabrana dužničkog zatvora, sloboda kretanja i zabrana protjerivanja vlastitih državljana; 1983. godine ukidanje smrtne kazne; 1984. godine pravo na žalbu u kaznenim predmetima, pravo na naknadu štete zbog pogrešne presude, pravo da se ne bude dva puta suđen ili kažnjen u istoj stvari i jednakost među supružnicima; 2000. godine opća zabrana diskriminacije i 2002. godine potpuna zabrana smrtne kazne. Pravna pravila Konvencije stvaraju obveze za države kao stranke Konvencije na temelju nacionalnih prava tih država, te na temelju same Konvencije, a obveze za institucije EU temeljem odluka Europskog suda. Pravni mehanizam za zaštitu ljudskih prava unutar Konvencije, su bili Komisija i Europski sud za ljudska prava. O tužbi pojedinca radi povrede nekog od ljudskih prava odlučivala je Europska komisija za ljudska prava, a ukoliko predmet nije mogla riješiti, on bi se upućivao Europskom sudu za ljudska prava. Ova dva tijela zasjedala su povremeno, radi razmatranja pristiglih slučajeva. Godine 1998. počinje djelovati stalni Europski sud za ljudska prava u Strasbourgu. Sve zemlje koje su ratificirale Konvenciju dužne su provesti odluke Europskog suda.

4. POVELJA TEMELJNIH PRAVA EUROPSKE UNIJE

Povelja o temeljnim pravima Europske unije prvi je formalni dokument koji na jednom mjestu objedinjuje sva osobna, građanska, politička, ekonomska i socijalna prava koja uživaju ljudi unutar Europske unije. Glavni cilj ove moderne parafraze klasične povelje o pravima je učiniti temeljna prava vidljivijima i dostupnima građanima. Ona ne uspostavlja nova prava već potvrđuje ona postojeća, koja su već prethodno bila razasuta u rasponu brojnih izvora, osobito iz ustavnih tradicija i međunarodnih obveza zajedničkih državama članicama, iz Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Socijalne povelje koju su usvojile Unija i Vijeće Europe te iz prakse Suda Europske unije i Europskoga suda za ljudska prava, Povelju su svečano proglasili Europski parlament, Vijeće i Komisija u Nici 2000. godine. Nakon neuspjelog pokušaja ratifikacije Ustava za Europu iz 2004. godine, Povelja je morala pričekati Ugovor iz Lisabona iz 2009. godine da bi postala pravno obvezujuća. Ugrađena je kao prilog Ugovoru o Europskoj uniji te sukladno članku 6. Ugovora ima istu pravnu snagu kao Ugovori“. Kada (i/ili ako) zadnja od 27.država članica Europske Unije ratificira Lisabonski ugovor, na snagu će zajedno s Ugovorom stupiti i Povelja temeljnih prava Europske unije. Ovaj dokument će po prvi put u povjesti Europske unije nabrojati na jednom mjestu sva temeljna prava koja jamče osobama unutar granica Europske unije odnosno obveze koje sva tijela i institucije Europske unije, uključujući i sve institucije država članica kada provode europsko pravo, moraju poštivati i promicati kroz svoje odluke i postupke. Nakon što povelja postane službeno obvezujuća postat će puno teže tvrditi da EU odluke treba uzimati sa znatnom dozom sumnjičavosti jer da Unija ne jamči poštivanje i promicanje onih osnovnih interesa svake osobe kojima demokratski sustavi pružaju najvišu pravnu zaštitu. Na ovaj način će završiti jedna zahtjevna, zanimljiva, a prije svega dugotrajna etapa u postupku trajnog propitkivanja i odmjeravanja Europske Unije.¹³

¹³ Barić, S., Bodiřoga-Vukobrat, N., *Povelja temeljnih ljudskih prava Europske unije s komentarom*, Zagreb, Organizator, 2002.

4.1 Povelja kao pravno obvezujući dokument

Prvi je korak u tom smjeru predstavljao Ugovor iz Nice, potpisan 26. veljače 2001., koji je - po pokretanju institucionalnih reformi potrebnih za novo proširenje Europske unije - u Deklaraciji 23 (u prilogu) najavio kako će razmotriti „status Povelje o temeljnim pravima Europske unije proglašene u Nici”. U Deklaraciji iz Laekena o budućnosti Europske unije, usvojenoj na kraju Europskoga vijeća 15. prosinca 2001., za Konvenciju se navodi kako bi „trebalo razmotriti pitanje treba li Povelju temeljnih prava uključiti u temeljni ugovor te treba li Europska unija pristupiti Europskoj konvenciji o pravima čovjeka”. Završni nacrt Nacrta europskog Ustava je Konvenciji predložio unošenje Povelje u Dio II. Ugovora o europskom ustavu. Proces ratifikacije Ustavnog ugovora je, međutim, zaustavljen 2005. jer ga neke članice nisu ratificirale. Povelja je, nakon dodatnog razmatranja, prvo dopunjena, a potom su i proglašena na plenarnoj sjednici Parlamenta u Strasbourgu, 12. prosinca 2007., od strane predsjednika Parlamenta, Vijeća i Komisije. To je inačica na koju upućuje članak 6. Ugovora o Europskoj uniji (Ugovor iz Lisabona - UEU, 2007). Treba napomenuti da je UEU nasljednik projekta europskog Ustava. Potpisan 13. prosinca 2007., Ugovor iz Lisabona je stupio na snagu 1. prosinca 2009. Na kraju istaknimo kako postoje tri izvora pravnih obveza za EU i njezine države članice (kada postupaju u okviru prava EU-a) u zaštiti temeljnih prava: - opća načela europskoga prava, - temeljna prava ugrađena u Povelju, - ljudska prava koja štiti Europska konvencija o ljudskim pravima.²⁰ Povelja je u praksi Suda Europske unije postala značajno pravno sredstvo na koje se Sud sve više poziva u svojim presudama. Broj odluka koje u svojim obrazloženjima navode Povelju porastao je s 43 u 2011. na 87 u 2012. U 2013. je broj odluka koje navode Povelju narastao na 114, što je gotovo tri puta više u odnosu na 2011. Što se tiče zahtjeva za prethodnim odlukama koje su SEU-u podnijeli suci iz država članica tijekom 2013., 41 takav zahtjev sadržavao je pozivanje na Povelju (jednako kao i 2012.). Radi se o porastu od 65% u odnosu na 2011., kada je samo 27 podnesenih zahtjeva sadržavalo pozivanje a Povelju.²¹ Čak i prije nego je Povelja stupila na snagu, Sud se – kao i mnogi od njegovih nezavisnih odvjetnika – u brojnim slučajevima pozvao na odredbe Povelje, a taj je broj dodatno porastao nakon što je Povelja stupila na snagu.¹⁴

¹⁴ Čapeta, T., Rodin, S., *Osnove prava Europske unije*, Zagreb, Narodne novine, 2011

4.2 Institucije Europske unije u vezi Povelje

Kada govorimo o Povelji temeljnih ljudskih prava Europske unije, važno je napomenuti Institucije Europske unije. Glavno područje primjene Povelje odnosi se na institucije Europske unije i tijela sekundarnog zakonodavstva, koja uvijek moraju biti u skladu s pravima i pridržavati se načela proklamiranih Poveljom. Institucionalni ustroj Europske unije (EU) čine sedam institucija. U početku su tri Zajednice imale svaka vlastita izvršna tijela, a zajednički su im bili Skupština predstavnika (kasnije Europski parlament) i Sud pravde. Tek su 1967. godine na osnovi Ugovor o spajanju spojena istovrsna tijela Zajednica. Lisabonski ugovor uveo je bitne promjene u institucionalnoj strukturi. Prema članku 13. Ugovora o Europskoj Uniji, institucije Europske unije su:

- Europski parlament
- Europsko vijeće
- Vijeće
- Europska komisija
- Sud Europske unije
- Europska središnja banka
- Revizorski sud

Povelju Europske unije o temeljnim pravima svečano su proglasili Europski parlament, Vijeće i Komisija u Nici 2000. Nakon što je izmijenjena, ponovno je proglašena 2007. No svečanim proglašenjem Povelja nije postala pravno obvezujuća. Tek je donošenjem Ugovora iz Lisabona 1. prosinca 2009. Povelja stvarno stupila na snagu. U članku 6. stavku 1. Ugovora o Europskoj uniji (UEU) stoji da „Unija priznaje prava, slobode i načela određena Poveljom Europske unije o temeljnim pravima, koja ima istu pravnu snagu kao Ugovori.” Povelja stoga čini primarno pravo EU-a te je mjerilo prema kojemu se ispituje valjanost sekundarnog zakonodavstva EU-a i nacionalnih mjera.

4.3 Sastavljanje Povelje

ECHR¹⁵ i zajedničke ustavne tradicije država članica, kao i opća načela prava Zajednice, bili su glavni izvori nadahnuća za sastavljače Povelje. Osim toga, kao izvor nadahnuća trebali su služiti i Europska socijalna povelja¹⁶ (u svojstvu ugovora Vijeća Europe) i Povelja Zajednice o temeljnim socijalnim pravima radnika u onoj mjeri u kojoj se u njima nadilazi puko utvrđivanje ciljeva djelovanja. Punopravne članove tijela zaduženog za sastavljanje Povelje, nazvanog „Konvencija”, činili su 15 predstavnika čelnika država ili vlada tadašnjih 15 država članica, jedan predstavnik predsjednika Komisije, 16 zastupnika u Europskom parlamentu i 30 zastupnika u nacionalnim parlamentima (po dva iz svakog parlamenta). Sastav i metode rada ECHR-a poslužili su kao model za Konvenciju o budućnosti Europe.

4.4 Svrha povelje

Jedno od važnijih pitanja vezano uz Povelju koje bi moglo znatno utjecati na njenu ulogu i učinke u pravnom poretku Europske unije jest pitanje njene svrhe odnosno što se htjelo postići uvođenjem ovakve vrste dokumenta u pravni sustav Europske unije. Sama Povelja daje odgovor na ovo pitanje. U preambuli Povelje navedeno je da Povelja ide za jačanjem zaštite temeljnih prava u svjetlu promjena u društvu, društvenog napretka, znanstvenog i tehnološkog razvoja povećavajući njihovu vidljivost kroz Povelju. U preambuli se nadalje navodi da Povelja „potvrđuje temeljna prava koja proizlaze iz ustavnih tradicija i međunarodnih obveza zajedničkih državama članicama, Ugovora p Europskoj uniji, Ugovora zajednice, Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Socijalnoj povelji usvojenoj od strane Zajednice i Vijeća Europe te odluka Europskog suda pravde i Europskog suda za ljudska prava. U širem kontekstu razvoja Europske unije, krajnji cilj je puno osjetljiviji i kompleksniji od onog što sama Povelja navodi u svojoj preambuli. Povelja želi povećati vidljivost određenih temeljnih prava.

¹⁵ eng. European convention on human rights

¹⁶ Europska socijalna povelja usvojena je i otvorena za potpisivanjem u Torinu 1961.godine. Ona je nakon Konvencije o ljudskim pravima najvažniji dokument Vijeća Europe.

4.5 Sadržaj povelje

Povelja temeljnih ljudskih prava Europske unije sastoji se od preambule i 54 odredbe (članka) koje su podijeljene u 7 zasebnih glava. Šest glava u Povelji se odnosi na različite grupe srodnih prava koje se u pravnom poretku Europske unije imaju posebnu vrijednost. Ove odredbe štite pojedince od zadiranja institucija Europske unije i tijela država članica u njihove temeljne interese. Budući da je primarna svrha Povelje zaštita temeljnih prava čovjeka, njene odredbe su u načelu na raspolaganju svakoj osobi unutar granica Europske unije. No, postoje bitni izuzeci. Tako se neke odredbe odnose samo na osobe koje imaju status građana Europske unije. Određene odredbe odnose se na prvenstveno pripadnike određenih društvenih skupina za koje Unija smatra da im je potrebna posebna pažnja kako bi se učinkovito zaštitilo njihove interese kao što su djeca, starije bespomoćne osobe ili osobe sa invaliditetom. Zadnja glava Povelje sadrži tzv. Horizontalne odredbe kojima se uređuje doseg svih odredaba Povelje kojima se jamče temeljna prava, mogućnost ograničenja, njihov učinak na postojeću razinu zaštite ljudskih prava unutar nacionalnih pravnih sustava odnosno njihov odnos prema postojećim međunarodnim jamstvima ljudskih prava.¹⁷

¹⁷ Selanec, G., "Povelja temeljnih prava Europske unije", u: Čapeta, T., Goldner Lang, I., Rodin, S.(ur.), Reforma Europske unije-Lisabonski ugovor, Zagreb, Narodne novine

5. POGLAVLJA I ODREDBE POVELJE

5.1 Preambula

Narodi Europe, uspostavljajući među sobom sve tješnji savez, odlučni su dijeliti miroljubivu budućnost utemeljenu na zajedničkim vrijednostima. Svjesna svojeg duhovnog i moralnog nasljeđa, Unija se temelji na nedjeljivim, univerzalnim vrijednostima ljudskog dostojanstva, slobode, jednakosti i solidarnosti; Unija se temelji na načelima demokracije i vladavine prava. Ona pojedinca postavlja u središte svog djelovanja uspostavom statusa građana Unije i stvaranjem područja slobode, sigurnosti i pravde. Unija pridonosi očuvanju i razvoju tih zajedničkih vrijednosti uz poštovanje raznolikosti kultura i tradicija naroda Europe, nacionalnih identiteta država članica i organizacije njihovih tijela vlasti na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini; ona nastoji promovirati uravnoteženi i održivi razvoj i osigurava slobodno kretanje osoba, usluga, roba i kapitala te slobodu poslovnog nastana. U tu svrhu nužno je ojačati zaštitu temeljnih prava u svjetlu promjena u društvu, društvenog napretka te znanstvenog i tehnološkog razvoja, tako da budu vidljivija u Povelji. Ova Povelja potvrđuje, uz dužno poštovanje nadležnosti i zadataka Unije te načela supsidijarnosti, prava koja proistječu osobito iz ustavnih tradicija i međunarodnih obveza zajedničkih državama članicama, iz Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, iz Socijalne povelje koju su usvojile Unija i Vijeće Europe te iz prakse Suda Europske unije i Europskoga suda za ljudska prava. U tom kontekstu Povelju će tumačiti sudovi Unije i država članica, uzimajući u obzir objašnjenja pripremljena pod vodstvom predsjedništva Konvencije koje je sastavilo Povelju i ažurirana pod odgovornošću predsjedništva Europske konvencije. Uživlje ovih prava podrazumijeva odgovornosti i dužnosti prema drugim osobama, ljudskoj zajednici i budućim naraštajima.

Unija stoga priznaje prava, slobode i načela koja slijede:

Glava I. Dostojanstvo odnosi se na pravo na život, pravo na integritet osobe, zabranu mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, zabranu ropstva i prisilnog rada.

Glava II. Slobode uključuje slobodu i sigurnost, poštivanje privatnog i obiteljskog života, zaštitu osobnih podataka, pravo na sklapanje braka i osnivanje obitelji, slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti, slobodu izražavanja i informiranja, slobodu okupljanja i udruživanja, slobodu umjetnosti i znanosti, pravo na obrazovanje, slobodu izbora zanimanja i pravo na rad, slobodu poslovanja, pravo na imovinu, pravo na azil te na zaštitu u slučaju protjerivanja i izručenja.

Glava III. Jednakost građanima jamči jednakost pred zakonom, nediskriminaciju, kulturnu, vjersku i jezičnu raznolikost, jednakost između muškaraca i žena, prava djeteta, prava starijih osoba te integraciju osoba s invaliditetom.

Glava IV. Solidarnost jamči pravo radnika na informiranje i savjetovanje u poduzeću, pravo na kolektivno pregovaranje i djelovanje, pravo na pristup službama zapošljavanja, zaštitu u slučaju neopravdanog otkaza, poštene i pravedne radne uvjete, zabranu dječjeg rada, zaštitu obitelji i profesionalnog života, socijalnu sigurnost i socijalnu pomoć, zdravstvenu skrb, pristup uslugama od općeg gospodarskog interesa, zaštitu okoliša i zaštitu potrošača.

Glava V. Prava građana govori o pravu na glasovanje i kandidiranje na izborima za Europski parlament i na općinskim izborima, pravo na dobru upravu, pravo na pristup dokumentima i Europskom pučkom pravobranitelju, pravo na prigovor, slobodi kretanja i boravka te pravo na diplomatsku i konzularnu zaštitu.

Glava VI. Pravda građanima jamči pravo na djelotvoran pravni lijek i pravedno suđenje, pretpostavku nevinosti i pravo na obranu, načelo zakonitosti i proporcionalnosti kaznenih djela i kazni te pravo da osoba ne može biti suđena ili kažnjena dvaput u kaznenom postupku za isto kazneno djelo.

Glava VII. Opće odredbe govori o području primjene Povelje.¹⁸

¹⁸ . Selanec, G., "Povelja temeljnih prava Europske unije", u: Čapeta, T., Goldner Lang, I., Rodin, S.(ur.), Reforma Europske unije - Lisabonski ugovor, Zagreb, Narodne novine

5.2 Dostojanstvo

Ljudsko dostojanstvo temeljno je vrijednosno i moralno ishodište na kojem počiva Europska unija. U preambuli stoji da je čovjek odnosno pojedinac centar svojih djelatnosti, te je oko njega kao europskog državljanina stvoreno zaštićeno područje slobode, sigurnosti i pravednosti. Prava ove glave su temelj kataloga ljudskih prava. Samo u iznimnim slučajevima ova prava se mogu ograničiti. Prva glava sastoji se od pet članaka, od čega je: 1. članak ljudsko dostojanstvo. Ono je nepovredivo i mora se poštovati i štiti. Članak je i temeljno načelo koje je apsolutno i temelj za tumačenje svih ostalih prava. Članak 2. jeste pravo na život. Iako nitko ne smije biti osuđen na smrtnu kaznu ili pogubljen, postoje iznimne situacije u kojima je lišenje života opravdana posljedica (primjerice pri uporabi sile koja je nužno potrebna pri obrani osobe od protupravnog nasilja). Članak 3. jeste pravo na osobni integritet tj. poštivanje fizičkog i psihičkog integriteta. Zabrana mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja jeste Članak 4., ovaj članak identičan je članku 3. Europske konvencije. Prilikom njegova sastavljanja imalo se u vidu strahote koncentracijskih logora u Drugom svjetskom ratu. Međutim, njegovo značenje je prošireno i mora se sagledati u kontekstu vremena u kojem živimo. Poput prava na život i ova zabrana je apsolutna. Članak 5. donosi zabranu ropstva i prisilnog rada. Ropstvo je apsolutno zabranjeno i niti jedna okolnost ga ne može opravdati. Zabrana trgovanja ljudskim bićima također je dio članka 5.

5.3 Slobode

Prava sadržana u ovoj glavi jesu osobna prava, dio političkih prava, dio kulturnih prava, socijalna prava i gospodarska prava. Zadiranje u sva prava i slobode te njihovo ograničavanje opravdano je isključivo prema zakonu. Članak 6. druge glave, donosi pravo na slobodu i sigurnost. Dok Povelja ne navodi izričita određenja i ograničenja slobode, Europska konvencija je vrlo opširna u reguliranju ovog prava. Članak 7. navodi poštivanje privatnog i obiteljskog života. U članku 8. stoji zaštita osobnih podataka. Ovo pravo nije izvorno sadržano u tekstu Konvencije, ali je artikulirano u praksi Europskog suda. Članak 9. donosi pravo na brak i osnivanje obitelji. U Povelji se više ne spominju „muškarac i žena određene dobi za sklapanje braka“, kao subjekte prava na brak. Izostavljanje takvog ograničenja prije svega je rezultat razvoja prava na jednakost, prava osoba manjinske seksualne orijentacije i prava osoba koja promjene spol. Članak 10. navodi slobodu mogućnosti promjene vjeroispovijedi. Mišljenje i savjest pripadaju unutarnjoj sferi pojedinca, te je njihovo javno iskazivanje zaštićeno pravom. Sloboda izražavanja i informiranja sadržaj je članka 11., ovo pravo obuhvaća slobodu mišljenja, te primanja i širenja informacija i ideja kao i slobodu i pluralizam medija. Europski sud za ljudska prava često je ispitivao slučajeve vezane za slobodu izražavanja u izdavaštvu, medijima, političkim govorima, umjetničkom izražavanju i dr. Članak 12. navodi slobodu okupljanja i udruživanja. Ova prava posebice su važna radi ostvarivanja političkih, sindikalnih i građanskih ciljeva, što uključuje i pravo na osnivanje sindikata. Vlasti moraju omogućiti mirne prosvjede te zaštititi prosvjednike od pristalica 22 suprotnog mišljenja. Europski sud za ljudska prava odredio je slobodu udruživanja kao opću sposobnost građana da se bez uplitanja države udružuju u udruge radi ostvarenja različitih ciljeva. Sloboda umjetnosti i znanosti, sadržaj je članka 13. Ove slobode izvode se iz slobode mišljenja te slobode izražavanja istog. Umjetničko stvaralaštvo i znanstveno istraživanje je slobodno. Članak 14. jeste pravo na obrazovanje. To podrazumijeva pravo na pristup profesionalnom usavršavanju i daljnjem obrazovanju, mogućnost besplatnog obveznog školovanja te pravo na osnivanje obrazovnih ustanova. Sloboda izbora zanimanja i pravo na zaposlenje jesu članak 15., svatko ima pravo na zaposlenje te to zaposlenje može obavljati slobodno. Unutar Unije svaki građanin može tražiti zaposlenje, raditi, osnivati trgovačka društva i pružati usluge. Državljeni trećih država koji rade na području Unije, imaju jednaka prava kao i njezini građani. Članak 16. donosi slobodu poduzetništva.

Priznaje se sukladno pravu Zajednice te nacionalnim zakonodavstvima i praksi. Europski sud štiti slobodu gospodarskog i poduzetničkog djelovanja. Pravo na vlasništvo jest članak 17. Svakom pojedincu je zajamčeno pravo vlasništva kao i pravo uporabe, raspolaganja i nasljeđivanja zakonito stečene imovine. Ovaj članak također štiti i intelektualno vlasništvo. Članak 18. navodi pravo azila, koje se jamči s dužnim poštovanjem prema pravilima Ženevske konvencije od 28. srpnja 1951. godine i protokola od 31. siječnja 1967. godine u odnosu na status izbjeglica te prema osnivačkim ugovorima Europske zajednice. Zadnji članak druge glave jeste članak 19. koji jamči zaštitu u slučaju protjerivanja, izгона ili izručenja.

5.4 Jednakost

Kada govorimo o načelu jednakosti, prvenstveno se misli na jednakost i ravnopravnost između muškaraca i žena. To ne znači apsolutno jednako postupanje već sprječavanje samovoljnog nejednakog postupanja s različitim skupinama. Treća glava Povelje o temeljnim ljudskim pravima sadrži sedam članaka o jednakosti. Članak 20. jeste jednakost pred zakonom. Pred zakonom svi su jednaki, te je to temelj i osnovna karakteristika demokracije i vladavine prava. Zakoni se primjenjuju jednako na sve državljane zemalja članica, kao i na one koji to nisu. Zabrana diskriminacije 21. je članak, te se zabranjuje po bilo kojoj osnovi. Povelja zabranjuje svaki oblik diskriminacije na temelju osobnih razlikovanja. Članak 21. donosi kulturnu, vjersku i jezičnu raznolikost. Unija poštuje sve navedene raznolikosti. Članak 23. Povelje je ravnopravnost između muškaraca i žena. On kazuje da su muškarci i žene ravnoprani na svim područjima uključujući zapošljavanje, rad i plaću. Postizanje pune ravnopravnosti između spolova jedno je od glavnih ciljeva današnjice. članak je 24., koji donosi prava djeteta. Prava djeteta u neposrednoj su vezi s pravima odraslih članova u njegovoj obitelji te ona čine odnos unutar obitelji. Djeca imaju pravo na zaštitu i njegu, slobodu izražavanja kao i na redovito održavanje odnosa i kontakata s oba roditelja, osim kada je to suprotno interesima djeteta. Ukoliko postoji potreba, društvo se upliće i kontrolira ta prava radi dobrobiti djeteta. Članak 25. jesu prava starijih osoba. Unija priznaje i poštuje prava starijih na dostojanstven i samostalan život, kao i njihovo sudjelovanje u društvenom i kulturnom životu, što podrazumijeva i sudjelovanje u političkom životu. Članak 26., nam govori kako Unija priznaje i poštuje prava osoba sa smetnjama na uživanje koristi od mjera kojima se omogućava njihova samostalnost, integracija u društvo i sudjelovanja u životu.

5.5 Solidarnost

Najstariji oblik solidarnosti jeste obiteljska solidarnost, jer se zasniva na solidarnosti unutar članova obitelji, primjerice brak ili odnos roditelja i djece. Osoba kao pojedinac uključena je u društvenu sredinu, pa solidarnost dolazi posebno do izražaja. Glava četiri sadrži dvanaest članaka, te sadrži potrebe i standarde solidarnosti. Sve grane socijalnog osiguranja kao zajedničko uporište imaju načelo solidarnosti. Članak 27. ističe pravo radnika na informiranje i savjetovanje unutar poduzeća. Članak 28. donosi pravo na kolektivno pregovaranje i akciju. To znači da radnici odnosno njihove organizacije imaju pravo pregovarati i sklapati kolektivne ugovore na primjerenim razinama, a u slučaju sukoba interesa i poduzeti određenu akciju, uključujući i štrajk, u obrani svojih interesa. Člankom 29., svatko ima pravo na pristup službi za posredovanje, koja pomaže u primjeni prava na rad. Članak 30. pruža zaštitu u slučaju neopravdanog otkaza, dok članak 31. jamči svakom radniku pravedne i primjerene uvjete rada, što podrazumijeva ograničeno radno vrijeme i pravo na odmor. Zabrana rada djece i zaštita mladeži tema je članka 32., najniža dob za zapošljavanje ne smije biti niža od dobi završavanja školovanja, a mladež u radnom odnosu treba imati uvjete rada primjerene svojoj dobi. Obitelj i profesionalan životu tema je članka 33. Obitelj uživa pravnu, gospodarsku i socijalnu zaštitu. Ovim člankom posebno su zaštićene majke od otkaza vezano za majčinstvo. Članak 34. govori o socijalnoj sigurnosti i pomoći, u skladu sa 24 zakonom Unije. Pomoć i zaštita pružaju se u slučaju majčinstva, starosti, ozljede na radu, nezaposlenosti i radi suzbijanja siromaštva. Zdravstvena zaštita spominje se u članku 35. Njime svaka osoba ima pravo na preventivnu zdravstvenu zaštitu i liječenje, pod uvjetima koje donosi nacionalni zakon. Članak 36. govori o pristupu službama općeg gospodarskog interesa. Članak 37. o zaštiti okoliša te poboljšanju i očuvanju istog. Člankom 38. Unija osigurava zaštitu potrošača, te sudjeluje u promicanju interesa potrošača.

5.6 Prava državljanina Unije

Državljanstvo Europske unije ne zamjenjuje nacionalno državljanstvo, već ga dopunjuje. Ono se stječe posrednim putem, stjecanjem državljanstva jedne od država članica EU. Državljanstvo Europske unije ustanovljeno je Ugovorom o Europskoj uniji u Maastrichtu. Europsko državljanstvo sadrži prava koja nositeljima služe prvenstveno prilikom izbjivanja iz države njihova nacionalnog državljanstva. Državljanima bilo koje članice EU imaju četiri osnovna prava: slobodu kretanja i boravka na području svih država članica, pravo glasa i kandidiranja na lokalnim izborima, te onima za zastupnike u Europskom parlamentu, pravo na konzularnu i diplomatsku zaštitu i pravo pritužbe. Prava građana sadržana su u osam članaka. Članak 39. daje pravo svakom državljaninu Unije pravo glasa i pravo kandidiranja za izbor zastupnika u Europskom parlamentu, dok članak 40. daje to isto pravo na lokalnim izborima. Pravo na dobru upravu iz članka 41., podrazumijeva pravično i nepristrano postupanje u svakom predmetu građana Unije, kao i pravo da osoba bude saslušana te da ima pristup svojim dosjeima. Svaka osoba ima pravo i na naknadu štete ukoliko je ona prouzročena od strane Zajednice. Članak 42. pruža svakom državljaninu Unije uvid u dokumente Europskog parlamenta, Vijeća i Komisije, čime se jamči transparentnost rada Unije. Sukladno članku 43., svaki državljanin Unije ima pravo obratiti se pučkom pravobranitelju Unije, u slučaju nepravilnog postupanja institucija i tijela Zajednice, dok članak 44. omogućuje državljaninu pravo pritužbe Europskom parlamentu. Članak 45. svakom državljanu Unije pruža pravo na slobodno kretanje i boravak na području država članica. Ovo pravo odnosi se i na državljane trećih zemalja, ako zakonito borave na području Unije. Države mogu zakonito ograničiti slobodu kretanja u slučaju kada to zahtjevaju interesi državne politike, sigurnosti ili javnog zdravlja. Članak 46. daje državljanima Unije pravo na zaštitu diplomatskog ili konzularnog predstavništva bilo koje druge države članice, ukoliko na području treće države nema predstavništva države čiji je državljanin član.

5.7 Pravičan postupak

Glava četiri Povelje o temeljnim ljudskim pravima Europske unije, sadrži četiri članka o postupovnim garancijama. Članak 47. jamči pravo na djelotvoran pravni lijek i pošteno suđenje, kao i na pomoć ukoliko osoba nema dovoljno sredstava za plaćanje, da bi se učinkovito osigurali interesi pravičnosti. Svatko ima pravo da ga se brani i zastupa, te u razumnom roku ispita njegov slučaj. Članak 48. svakom optuženom daje pretpostavku nevinosti dok se ne dokaže krivnja u skladu sa zakonom. Ovaj članak jamči poštivanje prava na obranu svakog optuženika za kazneno djelo. Načelo zakonitosti i razmjernosti kaznenog djela i kazne u članku 49., počinitelju nekog kaznenog djela daje pravo da ne bude proglašen krivim za to kazneno djelo ukoliko u trenutku počinjenja, po unutarnjem ili međunarodnom pravu ono nije bilo predviđeno kao kazneno djelo. Kazna za počinjeno djelo ne može biti teža od one koja je bila primjenjivana u trenutku počinjenja kaznenog djela. Članak 50. državljaninu Unije daje pravo da ne bude dva puta suđen ili kažnjen u kaznenom postupku za isto kazneno djelo.

5.8 Opće odredbe

U sedmoj glavi sadržane su opće odredbe koje služe za tumačenje i primjenu Povelje. Njima se određuje polje i opseg primjene odredaba Povelje te njihov učinak na već postojeći stupanj zaštite ljudskih prava unutar zemalja EU. Povelja zabranjuje bilo kakvo tumačenje koje dovodi do zlouporabe odredaba o pravima sadržanim u Povelji. Sve institucije, tijela i agencije EU, obvezuju se ovim odredbama Povelje, ali se njome ne proširuju ovlasti i nadležnost Unije, već se Unija prilikom primjene Povelje mora voditi načelom supsidijarnosti (načelo prema kojem odlučivanje o zajedničkim pitanjima mora biti preneseno na najniži mogući stupanj društvene organizacije, dok središnja vlast ima samo ulogu nadopune političkog odlučivanja na mjesnoj razini). Povelja obvezuje i sva središnja i lokalna tijela država članica, kad primjenjuju pravo Unije. Povelja jamči da se nijedno ljudsko pravo sadržavno u njoj ne smije protumačiti tako da bi se umanjio ili nepovoljno utjecalo na već postignutu razinu zaštite takvog prava u pravu Unije, drugim međunarodnim ugovorima ili ustavima država članica. Odredbe Povelje ne odnose se uvijek na sve osobe na području Unije, neke odredbe vrijede samo za osobe koje imaju građanstvo Unije, dok druge vrijede samo za pripadnike određene skupine primjerice djecu ili starije osobe

6. Zaključak

»Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i savješću pa jedna prema drugima trebaju postupati u duhu bratstva.«

»Svatko ima pravo na društveni i međunarodni poredak u kojemu se prava i slobode utvrđene ovom Deklaracijom mogu u punoj mjeri ostvariti.«

Povelja ljudskih prava Europske unije kao formalni dokument koji na jednom mjestu objedinjuje sva osobna, građanska, politička, ekonomska i socijalna prava koja uživaju ljudi unutar Europske unije veoma je važan jer joj je glavni cilj zaštita ljudskih prava. Smatram da je ljudsko pravo najvažnije pravo nekog ljudskog bića jer se odnosi na pravnu, filozofsku i političku ideju prema kojoj svako ljudsko biće samim činom rođenja, bez obzira na svoj spol, porijeklo ili državljanstvo, stiče određeno neotuđivo pravo.

Svi žele djeliti miroljubivu budućnost utemeljenu na zajedničkim vrijednostima pa tako i Narodi Europe. Europska Unija se temelji na nedjeljivim, univerzalnim vrijednostima ljudskog dostojanstva, slobode, jednakosti i solidarnosti; Unija se temelji na načelima demokracije i vladavine prava. Ona pojedinca postavlja u središte svog djelovanja uspostavljanjem statusa građanina Unije i stvaranjem područja slobode, sigurnosti i pravde što je jedan od najvažnijih ciljeva kako bi se pridonijelo očuvanje i razvoj zajedničkih vrijednosti uz poštovanje raznolikosti kultura i tradicija naroda Europe, nacionalnih identiteta država članica i organizacije njihovih tijela vlasti na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini; ona nastoji promovirati uravnoteženi i održivi razvoj i osigurava slobodno kretanje osoba, usluga, roba i kapitala te slobodu poslovnog nastana. Države članice su se obvezale da će štiti ljudska prava iako samo područje zaštite ljudskih prava ne ulazi u isključivu nadležnost Unije, već su države članice zadržale svojevrsnu suverenost o odlučivanju o tome na koji će način štiti ljudska prava. Nužno je ojačati zaštitu temeljnih prava u svjetlu promjena u društvu na bolje, promjena društvenog napretka te znanstvenog i tehnološkog razvoja.

U Povelji temeljnih prava priznaje prava, slobode i načela koje sam iznijela u ovom radu i koja su iznimno važna s ciljem spriječavanja i rješavanja sukoba te zahvaljujući politici Europske unije koja obuhvaća napore u promicanju prava žena, djece, manjina i raseljenih osoba, borbu protiv smrtne kazne, mučenja, trgovanja ljudima i diskriminacije, zaštitu građanskih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava zaštitu univerzalne i nedjeljive prirode ljudskih prava punom i aktivnom suradnjom s partnerskim zemljama, međunarodnim i regionalnim organizacijama te skupinama i udrugama na svim razinama društva.

LITERATURA

1. Barić, S., Bodiroga-Vukobrat, N., *Povelja temeljnih ljudskih prava Europske unije s komentarom*, Zagreb, Organizator, 2002.
2. Crnić Grotić, C., Sgardelli Car, N., "Ljudska prava u Europskoj uniji u praksi Europskoga suda u Luksemburgu", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, sv. 60, br. 5, 2010
3. Čapeta, T., Rodin, S., *Osnove prava Europske unije*, Zagreb, Narodne novine, 2011
4. Fontanelli, F., "The European Union's Charter of Fundamental Rights Two Years Later", *Perspectives on Federalism*, sv. 3, br. 3, 2011
5. Mintas Hodak, Lj., "Politika ljudskih prava u EU – Povelja o temeljnim pravima EU i Konvencija o ljudskim pravima Vijeća Europe", u: Mintas Hodak, Lj.(ur.), *Europska unija*, Zagreb, Mate, 2010;
6. Popović, N., "Politika ljudskih prava Europske unije: razvoj i izazovi za budućnost", *Politička misao*, sv. 45, br. 3-4, 2009;
7. Rudolf, D., "Lisabonski ugovor Europske unije", *Adrias*, sv. 16, 2009;
8. Selanec, G., "Povelja temeljnih prava Europske unije", u: Čapeta, T., Goldner Lang, I., Rodin, S.(ur.), *Reforma Europske unije-Lisabonski ugovor*, Zagreb, Narodne novine
9. Lisabonski ugovor; *Official Journal of the European Union*, sv. 50, br. C 306, 2007
10. Konsolidirana verzija Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije; *Official Journal of the European Union*, sv. 53, br. C 83, 2010;
11. <http://europa.eu>;
12. <http://www.delhrv.ec.europa.eu>;
13. <http://www.entereurope.hr>.